

JACEK CHOŁONIEWSKI · PAWEŁ GÓRNIK · MATEUSZ SIEKIERSKI

BANKI PIENIĄDZE & DŁUGI

NIEZNANA PRAWDA O WSPÓŁCZESNYM SYSTEMIE FINANSOWYM

JACEK CHOŁONIEWSKI
PAWEŁ GÓRNIK
MATEUSZ SIEKIERSKI

**BANKI
PIENIĄDZE
DŁUGI**

NIEZNANA PRAWDA
O WSPÓŁCZESNYM SYSTEMIE FINANSOWYM

W obecnych czasach większość pieniędzy jest kreowana przez banki komercyjne w procesie udzielania kredytów. Wielu ludzi sądzi, że banki udzielają kredytów używając do tego pieniędzy, które im ktoś powierzył, ale to nie jest prawda. Banki nie są pośrednikami pomiędzy oszczędzającymi a kredytobiorcami.

Michael McLeay, Amar Radia, Ryland Thomas
„*Money creation in the modern economy*”
Bank of England (2014)

Powierzenie kreacji pieniędzy prywatnym, nastawionym na zysk firmom, jakimi są banki nie jest ani jedynym, ani najlepszym rozwiązaniem. Równie dobrze emisję tę można by powierzyć państwu.

Martin Wolf
„*Only ignorant live in fear of hyperinflation*”
Financial Times (2014)

Banki nie mogą pożyczać i nie pożyczają swoich zasobów rezerw jako kredytów udzielanych swoim klientom.

Paul Sheard
„*Repeat after me: Banks Cannot and Do Not »Lend Out« Reserves*”
Standard & Poor's Ratings Services (2013)

Copyright © by Jacek Chołoniewski, Paweł Górnik, Mateusz Siekierski 2020

Projekt okładki: Albert Łukasiak

Skład: Adekwatna

Korekta: Piotr Rakowski

ISBN druk 978-83-932575-8-4

ISBN e-book 978-83-932575-7-7

Wydawca: Estymator Jacek Chołoniewski

Wszelkie prawa zastrzeżone. Kopiowanie, rozpowszechnianie części lub całości bez zgody wydawcy zabronione.

SPIIS TREŚCI

WPROWADZENIE	9
Wstęp	9
Błędne poglądy	10
Informacje na początek	10
Pieniądze, gotówka, rezerwy, agregaty monetarne	11
PIENIĄDZE	15
Cyfrowy portfel	15
Transfery pieniędzy	17
Banki kreują pieniądze przy udzielaniu kredytów	18
REZERWY	22
Rezerwy, czyli drugi obieg	22
Každy bank centralny kreuje rezerwy w walucie, która jest używana w kraju, w którym działa	25
Rezerwy obowiązkowe	27
Rezerwy a gotówka	27
Dwa banki i jeden przelew, czyli rezerwy wchodzą do gry	29
Dwa banki i dwa przelewy	32
Dwa banki i wiele przelewów	34
Wiele banków i wiele przelewów	36
Przelewy wewnątrz jednego banku	36
Skąd, dokąd i kiedy płyną pieniądze?	37

Do czego bankom potrzebne są rezerwy – podsumowanie i zapowiedź kolejnych tematów	38
Pożyczanie rezerw na rynku międzybankowym	39
Oprocentowanie pożyczek rezerw podąża za stopą referencyjną NBP	42
Gra o rezerwy	45
Rezerwy a kredyty	47
BANKI	50
Oprocentowanie kredytów według stawki „WIBOR + marża”	50
Kredyty frankowe	53
Opłaty, prowizje, ubezpieczenia... ..	60
Zagadka ujemnych stóp procentowych	62
Dlaczego banki oferują oprocentowanie lokat?	64
Model kaskadowy	66
PIENIĄDZE TO ZOBOWIĄZANIA	71
Czym są współczesne pieniądze?	71
Historia się powtarza	72
Klub fitness	73
Pieniądze jako zobowiązania banków	73
Udzielenie kredytu	77
BILANSE BANKÓW	78
Krótki kurs rachunkowości bankowej: aktywa, zobowiązania, kapitał, pasywa	78
Udzielenie kredytu z punktu widzenia rachunkowości bankowej	81
Rozszerzenie bilansu banku	82
Likwidacja banku, czyli czym jest kapitał	84

Darmowe aktywa trwałe i finansowe banków	87
Na czym banki zarabiają?	89
Kreacja pieniędzy przez bank dla samego siebie	92
Czy banki mogą kreować pieniądze na własne potrzeby w dowolnej ilości?	93
Kiedy banki plajtują, czyli co nas może czekać	94
W jakim kierunku zmierza system bankowy?	97
DŁUG PUBLICZNY	99
Państwa się zadłużają	99
Rząd zadłuża się u ludzi i firm	99
Rząd zadłuża się w bankach	100
„Recycling” rezerw wydanych przez banki na zakup obligacji rządowych	102
Rząd zadłuża się za granicą	103
Polski dług publiczny w zdecydowanej większości nie powinien być zaciągnięty	106
Dotacje z Unii Europejskiej	107
WPROWADZANIE PIENIĘDZY DO OBIEGU ...	109
Ktoś musi kreować pieniądze i wprowadzać je do obiegu	109
Konsensus Waszyngtoński	110
Nie widać powodu, dla którego banki mogą kreować pieniądze, a państwa nie	111
Niestabilne dziurawe wiadro	112
Ogromne zadłużenie prywatne i publiczne	113
Obecne długi prywatne i publiczne są zasadniczo niemożliwe do spłacenia	114
Pieniądze a gotówka	116
Luzowanie ilościowe	117

Luzowanie ilościowe to w większości ukryte <i>monetary financing</i>	119
Jak zwiększyć ilość pieniędzy w obiegu?	122
GDYBY NIE BYŁO INTERNETU	125
Czy pieniądze bankowe koniecznie muszą być cyfrowe?	125
Jeden kraj i wielu emitentów pieniędzy	126
PRAWO	128
Czy cyfrowe pieniądze bankowe są w Polsce legalne?	128
PLANY REFORM	130
Kto korzysta?	130
Wady obecnego systemu i możliwości jego naprawy	130
Pieniądz Suwerenny (<i>Sovereign Money</i>)	133
Elektroniczny Pieniądz Banku Centralnego (<i>Central Bank Digital Currency</i>)	136
Gotówka powinna zostać	138
ZAKOŃCZENIE	140
Podsumowanie	140
Podziękowania	141
Noty o autorach	142
BIBLIOGRAFIA	143

WPROWADZENIE

Wstęp

Każdy dzisiaj posługuje się pieniędzmi, bez których trudno sobie wyobrazić naszą cywilizację. Ta książka jest właśnie o nich.

System finansowy świata uległ w ciągu ostatnich trzydziestu lat radykalnej, jakościowej zmianie. Pojawił się nowy rodzaj pieniądza – cyfrowy pieniądz bankowy, który już nie jest, jak gotówka, kreowany przez państwowe banki centralne, ale tworzą go z niczego prywatne banki komercyjne. W tej książce przedstawiono konsekwencje tej zmiany, a są one bardzo duże. Niejednokrotnie wręcz szokujące.

Książka jest przeznaczona dla szerokiego kręgu odbiorców. W szczególności będzie ciekawą lekturą dla osób zainteresowanych finansami, bankowością, ekonomią, polityką i rynkami finansowymi. Dla spłacających kredyty, dla pracowników banków każdego szczebla, dziennikarzy ekonomicznych, polityków, działaczy społecznych, przedsiębiorców, menedżerów, urzędników państwowych oraz studentów i pracowników naukowych kierunków ekonomicznych.

Niniejsza publikacja nie wymaga od Czytelnika żadnej specjalistycznej wiedzy, gdyż wszystko jest w niej wyjaśnione od podstaw i bez używania fachowej terminologii. Jeśli chodzi o gatunek pisarstwa, to trudno ją jednoznacznie zaszklakować. Znaleźć w niej można zarówno elementy publicystyki ekonomicznej i popularno-naukowej, jak i cechy podręcznika, pracy naukowej, a nawet dziennikarstwa śledczego.

Błędne poglądy

Uważa się powszechnie, że przy udzielaniu kredytów banki są jedynie pośrednikami pomiędzy tymi, którzy mają nadmiar pieniędzy, a tymi, którzy mają ich za mało i chcą je pożyczyć. Twierdzi się, że oszczędności przekładają się na inwestycje. Propaguje się pogląd, że państwa mogą wydawać tylko tyle pieniędzy, ile zbiorą z podatków, a jeśli chcą wydawać więcej, to muszą te pieniądze w całości pożyczyć. Narzeka się, że Polacy są rozrzutni i lekkomyślni, bo mocno się zadłużają. Straszy się długiem publicznym, który będą musiały spłacić przyszłe pokolenia. Przedstawia się oprocentowanie kredytów jako sumę wskaźnika WIBOR oraz marży, która jest jedynym zyskiem banku. Wyraża się wdzięczność Unii Europejskiej za hojne dotacje. Panuje ogólne przekonanie, że to państwo emituje będące w obiegu pieniądze. Tymczasem wszystkie te poglądy, a także wiele innych, są błędne – co pokażemy w tej książce.

Informacje na początek

W obecnych czasach system emisji i obiegu pieniędzy (nazywany też systemem monetarnym) jest ściśle związany z systemem bankowym, na który składają się prywatne banki komercyjne i banki centralne. W sumie tworzą one jeden system, który będziemy nazywać systemem finansowym lub w skrócie systemem. Przedstawienie tego, jak ten system działa, jakie prawa nim rządzą i co z tego wynika, to cel niniejszej książki.

Treść tej książki dotyczy systemu finansowego działającego w jednym, dowolnym kraju. Zagadnienia międzynarodowe (składiną bardzo ciekawe i ważne) są przedstawione w ograniczonym zakresie.

Pisząc o bankach, będziemy mieć na myśli prywatne banki komercyjne. Rachunki bankowe będziemy też potocznie nazywać kontami w bankach. Pisząc „ludzie i firmy” będziemy mieli na myśli także wszelkie inne podmioty, które mają rachunki w bankach, czyli: przedsiębiorstwa państwowe, jednostki samorządu terytorialnego, szkoły, szpitale, stowarzyszenia, fundacje,

wspólnoty mieszkaniowe, partie polityczne, komitety rodzicielskie itp. Zamiast pojęcia „ludzie i firmy” będziemy też zamiennie używać frazy „klienci banków”.

Wspominając o „instytucjach państwowych” będziemy mieć na myśli te podmioty, których rachunki (w rezerwach) prowadzi NBP, czyli te (oprócz banków i SKOK-ów), które są wymienione w art. 51 Ustawy o NBP. Są to, według wzmiankowanej ustawy, budżet państwa oraz Bankowy Fundusz Gwarancyjny, Komisja Nadzoru Finansowego oraz „inne osoby prawne, za zgodą Prezesa NBP”, którymi są m.in. państwowe jednostki budżetowe (np. rząd, ministerstwa, policja, wojsko, zakłady karne, prokuratura, sądy), państwowe fundusze celowe (np. Fundusz Ubezpieczeń Społecznych, Fundusz Rezerwy Demograficznej) i urzędy skarbowe (Ofiarski, 2017).

Wszelkie dane liczbowe odnoszące się do Polski dotyczą lipca 2019 roku (o ile nie zaznaczono, że jest inaczej).

Pieniądze, gotówka, rezerwy, agregaty monetarne

Przy analizowaniu czegokolwiek ważne jest zdefiniowanie podstawowych pojęć, których się używa. Jest to szczególnie istotne w odniesieniu do systemu finansowego, gdyż w słownictwie dotyczącym tej dziedziny panuje spore zamieszanie. Uprzedzając treści, jakie zamieściliśmy w kolejnych rozdziałach tej książki informujemy, że we współczesnym systemie finansowym funkcjonują obecnie trzy rodzaje środków finansowych:

- Cyfrowe pieniądze bankowe, czyli te środki, które mamy na swoich rachunkach bankowych (*digital money*). W skrócie – pieniądze.
- Banknoty i monety (*cash*). W skrócie – gotówka.
- Cyfrowe rezerwy banków (*bank reserves*). W skrócie – rezerwy.

Cyfrowe pieniądze bankowe nazywane są też depozytami, pieniędzmi depozytowymi, pieniędzmi bezgotówkowymi i pieniędzmi żyrowymi.

Znaczenie tych trzech pojęć będzie szczegółowo wyjaśnione w kolejnych rozdziałach tej książki. Ich sumaryczna wartość jest zmienna w czasie.

Trzy zbiory, jakimi są pieniądze, gotówka i rezerwy, są rozłączne. Czyli pieniądze nie są gotówką, gotówka nie jest rezerwami, a rezerwy nie są pieniędzmi (i odwrotnie). Dowolny zestaw tych trzech zbiorów będziemy nazywać „środkami finansowymi” lub „środkami”.

Pisząc o pieniądzu (liczba pojedyncza) będziemy mieli na myśli tradycyjne, ogólne, nie wchodzące w szczegóły (oraz wieloznaczne) znaczenie tego słowa.

Obligacje sprzedawane przez rządy poszczególnych krajów (które w ten sposób się zadłużają) będziemy nazywać obligacjami rządowymi, a w przypadku polskiego rządu, także obligacjami Skarbu Państwa lub obligacjami SP.

Poniżej zamieszczamy zestawienie obrazujące wartość poszczególnych środków finansowych, jakie funkcjonują obecnie w Polsce (lipiec 2019). Według danych opublikowanych przez Narodowy Bank Polski mamy:

▪ Pieniądze na lokatach do dwóch lat:	420 mld zł
▪ Pieniądze na rachunkach bieżących:	842 mld zł
▪ Gotówka w obiegu:	215 mld zł
▪ Gotówka w kasach banków:	13 mld zł
▪ Rezerwy:	48 mld zł

czyli ogółem:

▪ Pieniądze:	1262 mld zł
▪ Gotówka:	228 mld zł
▪ Rezerwy:	48 mld zł

W bankowości używa się też wielkości nazywanych agregatami monetarnymi (*monetary aggregates*). Są to:

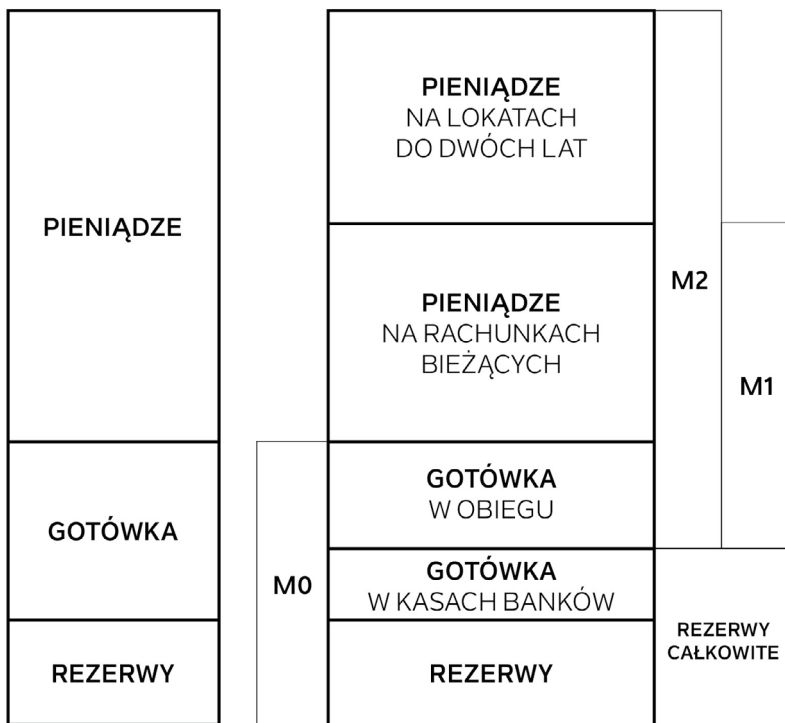
- Agregat M0 to gotówka w obiegu i w kasach banków plus rezerwy. Inaczej pieniądz banku centralnego (*central bank money*) lub baza monetarna (*base money*).
- Agregat M1 jest równy wartości gotówki w obiegu (poza kasami banków) plus pieniądze na rachunkach bieżących.
- Agregat M2 jest równy M1 plus pieniądze na lokatach do dwóch lat.

Aktualne wartości tych agregatów w Polsce, to:

- M0 = 276 mld zł
- M1 = 1057 mld zł
- M2 = 1477 mld zł

Wzajemne relacje pomiędzy wszystkimi, opisanymi powyżej wielkościami są przedstawione na rysunku 1.

Rysunek 1. Rodzaje środków finansowych oraz agregatów monetarnych w Polsce. Wielkości prostokątów nie są proporcjonalne do wartości środków finansowych, którym odpowiadają.

Po tych koniecznych wstępach przechodzimy do rzeczy.

opublikowaliśmy. Dziękujemy też wszystkim innym osobom, które w jakikolwiek sposób przyczyniły się do powstania tej książki.

Noty o autorach

JACEK CHOŁONIEWSKI jest niezależnym publicystą ekonomicznym i przedsiębiorcą. Posiada tytuł doktora nauk fizycznych uzyskany na Uniwersytecie Warszawskim, gdzie w przeszłości pracował naukowo przez kilkanaście lat.

PAWEŁ GÓRNIK jest matematykiem finansowym z kilkunastoletnim doświadczeniem w bankowości, absolwentem Uniwersytetu im. Marii Curie-Skłodowskiej, na Wydziale Matematyki, Fizyki i Informatyki. Ukończył studia podyplomowe w dziedzinie bankowości i finansów w Szkole Głównej Handlowej.

MATEUSZ SIEKIERSKI jest ekonomistą z doświadczeniem w bankowości inwestycyjnej i doradztwie biznesowym. Ukończył studia na Wydziale Zarządzania na Università Bocconi w Mediolanie. Jest właścicielem portalu SzlachetneInwestycje.pl.

BIBLIOGRAFIA

- Adrian, T., Mancini-Griffoli, T. (2019) „The Rise of Digital Money”, Fintech Notes, International Monetary Fund, czerwiec 2019.
- Agarwal, R., Krogstrup, S. (2019) „Cashing In: How to Make Negative Interest Rates Work”, International Monetary Fund Blog.
- Becklumb, P., Frigon, M. (2015) „How the Bank of Canada Creates Money for the Federal Government: Operational and Legal Aspects”, Parliamentary Information and Research Service, Publication No 2015-51-E, 10 August 2015.
- Blyth, M., Lonegran, E. (2014) „Print Less but Transfer More. Why Central Banks Should Give Money Directly to the People”, Foreign Affairs, September/October 2014.
- Bolton, K. (2017) „The banking swindle. Money Creation and the State”, Black House Publishing.
- Chesnais, F. (2012) „Bezprawne długi. Jak banki sterują demokracją”, Le Monde Diplomatique, Biblioteka alternatyw ekonomicznych SGH, Instytut Wydawniczy Książka i Prasa.
- Chołoniewski, J. (2017) „Podzielony VAT. Kontrowersyjny eksperyment”, Rzeczpospolita z 15 grudnia 2017.
- Chołoniewski, J. (2018) „Skąd w gospodarce biorą się pieniądze”, Rzeczpospolita z 31 maja 2018.
- Chołoniewski, J., Siekierski, M. (2018) „Polska i świat w spirali długów”, Rzeczpospolita online z 24 października 2018.
- Chołoniewski, J., Siekierski, M., Górnik, P. (2019) „Darmowe wieżowce banków oraz ich kapitały wytworzone z niczego”, Krytyka Polityczna online z 26 lutego 2019.

- Cliffe, M., Brosens, T. (2018) „The money creation paradox”, ING Bank, Economic & Financial Analysis, May 2018.
- Cukrowski, J. (2001) „Financing Budget Deficit by Central Bank Seigniorage in Selected Transitional Economies: A Comparative Study”, CASE CEU Working Papers, No 37.
- Deutsche Bundesbank (2017) „The role of banks, non-banks and the central bank in the money creation process”, Monthly Report, April 2017.
- Dixon, H. (2009) „Quantitative easing: A therapy of last resort”, The New York Times.
- Galbraith, J. K. (2011) „Pieniądz. Pochodzenie i losy”, Polskie Towarzystwo Ekonomiczne, Warszawa 2011, wydanie II (rok wydania oryginału: 1975).
- Górnik, P., Chołoniewski, J., Siekierski, M. (2019) „Czy pieniądze zgromadzone w bankach naprawdę są bezpieczne?”, DoRzeczy online z 22 stycznia 2019.
- Górski, M (2018) „Rynkowy system finansowy”, wydanie IV zmienione, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne.
- Gross, M., Siebenbrunner, C. (2019) „Money Creation and Liquid Funding Needs”, International Monetary Fund, OECD-NAEC, Paris, 15 April 2019.
- Harker, P. (2019) „Fed’s Harker: Digital central bank currency »inevitable«”, Reuters, 2 października 2019.
- Huber, J. (2018a) „Światelko reformy monetarnej. Suwerenna waluta cyfrowa współistniejąca z pieniądzem bankowym” (tłumaczenie Krzysztof Lewandowski).
- Huber, J. (2018b) „Waluta cyfrowa. Utrzymanie czy pokonanie reżimu pieniądza bankowego?” (tłumaczenie Krzysztof Lewandowski).
- Hypostat (2018) „A review of Europe’s mortgage and housing markets”, European Mortgage Federation, September 2018.

- Jakab, Z., Kumhof, M. (2015) „Banks are not intermediaries of loanable funds – and why this matters” Bank of England Working Paper Nr 529.
- Jaworski, W. L. (2010) w książce „Bankowość. Zagadnienia podstawowe”, Poltext, współautorki: Iwonicz-Drozdowska; M, Zawadzka, Z.
- Kapuściński, M., Kocięcki, A., Kowalczyk, H., Łyziak, T., Przy-stupa, J., Stanisławska, E., Sznajderska, A., Wróbel, E. (2016) „Mechanizm transmisji polityki pieniężnej w Polsce”, Instytut Ekonomiczny, Narodowy Bank Polski, Warszawa 2016.
- KNF (2019a) „Sytuacja sektora bankowego w 2018 roku”, Urząd Komisji Nadzoru Finansowego.
- KNF (2019b) „Wyniki badania portfela kredytów mieszkaniowych i konsumpcyjnych gospodarstw domowych według stanu na koniec 2018” aneks do „Sytuacja sektora bankowego w 2018 roku”, Urząd Komisji Nadzoru Finansowego.
- Morawski, W. (2020) „Encyklopedia PWN”, encyklopedia.pwn.pl, hasło „pieniądz bankowy”. Patrz też hasło „pieniądz” tamże.
- Kosztowniak, A., Misztal, P., Pszczółka, I., Szelałowska, A. (2009) „Finanse i rozliczenia międzynarodowe”, C. H. Beck.
- Lagarde, Ch. (2018) „Winds of Change: The Case for New Digital Currency”, International Monetary Fund, 14 listopada 2018.
- McLeay, M., Radia, A., Thomas, R. (2014b) „Money creation in the modern economy” Bank of England Quarterly Bulletin, 2014, Q1.
- McLeay, M.; Radia, A., Thomas, R. (2014a) „Money in the modern economy: an introduction” Bank of England Quarterly Bulletin, 2014, Q1.
- McMillan, J. (2014) „The End of Banking: Money, Credit, and the Digital Revolution”, Zero/One Economics GmbH, Zurich, Switzerland.
- MF (2019a) „Dług publiczny. Raport roczny 2018”, Ministerstwo Finansów.

- MF (2019b) „Zadłużenie Skarbu Państwa 7/2019”, Ministerstwo Finansów.
- Młynarski, F. (1947) „Pieniądz i gospodarstwo pieniężne”, Nakładem księgarni Stefana Kamińskiego, Kraków.
- NBP (2018) „Rozwój systemu finansowego w Polsce w 2017 r.”, Narodowy Bank Polski.
- NBP (2019a) „Raport roczny 2018. Płynność sektora bankowego. Instrumenty polityki pieniężnej NBP”.
- NBP (2019b) „Sprawozdanie z działalności Narodowego Banku Polskiego w 2018 roku”.
- Ofiarski, Z. (2017) „Prawo bankowe”, Wolters Kluwer, 5. wydanie, Warszawa.
- Ravn, I. (2015) „Explaining money creation by commercial banks: Five analogies for public education”, Real-world Economics Review, issue no. 71.
- Ryan-Collin, J., Van Lerven, F. (2018) „Bringing the helicopter to ground: a historical review of fiscal monetary coordination to support economic growth in the 20th century”, Post-Keynesian Economics Society, Working Paper, No 1810.
- Sheard, P. (2013) „Repeat after me: Banks Cannot and Do Not »Lend Out« Reserves”, Standard & Poor’s Ratings Services.
- Siekierski, M., Chołoniewski, J., Górnik, P. (2019) „Luzowanie ilościowe? Tak, ale dla ludzi, a nie dla finansjery”, DoRzeczy online z 7 stycznia 2019.
- Sopoćko, A. (2015) „Mit pieniądza. Świat realny wobec iluzji polityki pieniężnej”, PWN.
- Szewczak, J. (2016) „Banksterzy. Kulisy globalnej zмовy”, Biały Kruk, Kraków.
- Thoroddsen, S., Sigurjónsson, S. B. (2016) „Emisja pieniądza. Alternatywne systemy monetarne. Raport KPMG dla rządu Islandii” (tłumaczenie Krzysztof Lewandowski).

- Werner, R. A. (2014) „Can banks individually create money out of nothing? The theories and the empirical evidence”, *International Review of Financial Analysis*, vol. 36, str. 1–19.
- Werner, R. A. (2015) „Stracone stulecie ekonomii. Trzy teorie bankowości i niezbity dowód”, *International Review of Financial Analysis*, vol. 46, str. 361–379 (tłumaczenie Krzysztof Lewandowski).
- Wilson, M. (2020) „Explainer: Central bank digital currencies. Moving towards reality?” 23 stycznia 2020, Reuters.
- Wolf, M. (2014a) „Only ignorant live in fear of hyperinflation”, *Financial Times*, 10 April 2014.
- Wolf, M. (2014b) „Stop private banks of their power to create money”, *Financial Times*, 24 April 2014.
- Zaleska, M. (2013) w książce „Banki w warunkach niestabilnej gospodarki”, *Prace Naukowe Wyższej Szkoły Bankowej w Gdańsku*, Tom 26/2013.
- Zemke, J., Żurawski, W. (2017) „Poradnik kredytobiorcy. Kredyt hipoteczny indeksowany do CHF”, Ridero IT Publishing.